

פסקי הלכות

פסקי מרן ראש הישיבה שליט"א

הלכות סליחות וימי חודש אלול

הלכות ימי חודש אלול

התרת נדרים

א. כיום כ' באב ובערב ראש חודש אלול, וכן בערב ראש השנה ובערב יום הכפורים, עורכים התרת נדרים. ואפשר לערוך ההתרה גם בלילות שקודם הימים הללו, ואף בבין השמשות¹. ואם חלו הימים הללו בשבת מקדימים ההתרה ליום ששי, ואין מאחרים².

ב. התרת הנדרים שעורכים בזמנים הללו, וכן "כל נדרי", לא סומכים עליהם לענין נדר ממש, כי בנדר יש כמה תנאים, צריך להיות פתח וחרטה וגם שבעל הנדר יפרט את הנדר (ומספיק לפרט לאחד מהמתירים). ויש דברים שלא מתירים, כגון מי שנדר בשעת צרה. אולם התרת נדרים זו מועילה למנהגים שנהגו שלוש פעמים ולא אמר "בלי נדר". וכן מועילה לקללות³.

ג. טוב לכויין בהתרת נדרים זו גם על מצוה שאדם נהג בה ופעם אחת רוצה להמנע (שהדין הוא שדוקא אם רוצה לבטל מנהגו לגמרי צריך התרת נדרים, אך אם רוצה לבטל מנהגו רק פעם אחת אין צריך לבקש התרה על מנהגו⁴, ומכל מקום טוב לכויין על כך בהתרת הנדרים שעורכים בזמנים הללו⁵).

ראש חודש אלול בשבת

ד. ראש חודש אלול שחל בשבת, לדידן הספרדים ובני עדות המזרח מפטירים "עניה סוערה" כדעת מרן השלחן ערוך (סי' תכה ס"א), ומוסיפים פסוק ראשון ואחרון מהפסוק "השמים כסאי", (ולא הפסוק האחרון

¹ שו"ת מקור נאמן ח"ב (סי' ת"ק). בית נאמן גליון 124 (אות יג), וגליון 224 (שופטים תש"ף אות כג).

² הערות על ספר ברית כהונה האו"ח (אות כז).

³ בית נאמן (גליון 124 אות יג, טו, וגליון 176 ראה תשע"ט אות ו).

⁴ שו"ת מקור נאמן ח"ב (סי' תקי"ז). הערות על הבא"ח (ש"א פ' נצבים אות יט). והעיר בסתירת הבא"ח בד"ז. ע"ש. וכן הורה מרן שליט"א בפשיטות בשיעוריו הנדפסים בבית נאמן גליון 30 (אות לה). ובגליון 124 (אות יד). ושם העיר על קולא זו מדברי מרן בב"י או"ח סי' קסא, ותירץ. ע"ש.

⁵ בית נאמן (גליון 31 אות י).

ממש, אלא פסוק "והיה מידי חודש בחדשו", וגם פסוק ראשון ואחרון מהפטרת "ויאמר לו יהונתן מחר חודש"⁶.

מוסר

ה. טוב ונכון ללמוד ספר מוסר בחודש אלול. ומרן החיד"א בברכי יוסף (סי' תקפ"א סק"ו) כתב שרבנים גדולים היו מפסיקים מלימודם ולומדים ספרי מוסר. וכל אחד יקה ספר מוסר המתאים לו לחיזוק והתעוררות. ואפשר לקרוא בכל יום דף או עמוד ודי בזה⁷.

והליצו "אחורי ארי ולא אחורי אשה" (ברכות ס"א ע"א), כלומר ישתדל לחזור בתשובה אחר חודש אב, שמזלו אריה, ולא ימתין עד אחר חודש אלול שמזלו בתולה⁸.

צדקה וקריאת תהלים

ו. בחודש אלול ירבה בצדקה⁹. וכן יעורר רחמים שמים על ידי קריאת תהלים¹⁰.

נישואין

ז. מותר להתחתן בחודש אלול. וכן נהגו בגר"בא לישא בחודש אלול. (אמנם נהגו לישא גם בעשרת ימי תשובה, וזה אין ראוי). ואדרבה בזה הוא מוסף מצוה על מצוותיו, כי מי יודע כמה מכשולות יש לבחור זה קודם החתונה¹¹.

כ"ה אלול

ח. יום כ"ה באלול הוא יום בריאת העולם, ומוב לקרוא התפלות שכתב הגאון רבי יוסף חיים לימים אלו (בספרו לשון חכמים חלק א') מיום כ"ה באלול עד ראש השנה שבהם נברא העולם. ובכל יום קוראים פרשה מששת ימי בראשית, כיום הראשון מבראשית עד יום אחד, וביום השני מויאמר אלקים יהי רקיע עד יום שני וכו', ועוד תפלות נוספות¹².

⁶ בית נאמן (גליון 124 אות טז - יח).

⁷ בית נאמן (גליון כ"ט אות יב, וגליון ע"ז אות כ'). וגליון ער"ה נצבים תשפ"א אות א'.

⁸ בית נאמן (גליון 225 כי תצא תש"ף אות א. וע"ש בהערה 3).

⁹ בית נאמן (גליון ער"ה נצבים תשפ"א אות ב').

¹⁰ עי' בית נאמן (גליון רכ"ז נצבים תש"ף אות כ"א, וגליון ער"ה נצבים תשפ"א אות א').

¹¹ שו"ת בית נאמן ח"א (האה"ע סי' ב' עמ' תיג). ועלון בית נאמן (גליון 28 אות ח). ובספר מגדולי ישראל ח"ד (תרשיש ואיים מע' ב').

¹² בית נאמן (גליון 31 אות כז).

הלכות פליחות

א. נוהגים להשכים באשמורת הבוקר לומר פליחות ותחנונים, החל מיום ב' אלול עד יום הכפורים. כי מסורת בידנו שמשנה רבנו עלה להביא לוחות שניות בראש חודש אלול וירד ביום הכפורים. וכל ארבעים יום הללו היו ימי רחמים ורצון לישראל¹³.

ומנהג אחינו האשכנזים לומר פליחות בימים שבין ראש השנה ליום הכפורים. ומוסיפים כמה ימים קודם ראש השנה. אם הל ראש השנה ביום חמישי או ביום ראשון, מתחילים לומר פליחות מיום ראשון. ואם הל ראש השנה ביום שני או ביום שלישי, מתחילים לומר פליחות ביום ראשון בשבוע שלפניו. (הרמ"א סי' תקפ"א ס"א)¹⁴.

ב. בא"י גר"בא וטריפולי – לוב נהגו לקום גם בלילי שבתות ור"ה ויוה"כ עם פליחות מיוחדות ללילי שני וחמישי ושבתות, ונדפסו בספר "שפתי רננות". ומנהג זה לומר פליחות בשבת הובא בטור (סימן תר"ב), שכן מנהג ספרד¹⁵.

ונהגו בזה מזמן הגאונים, וחלק נמשכו בזמן הראשונים, כגון רבי יוסף בן מיגאש ורבי יהודה הלוי ורבי אברהם אבן עזרא, ועוד.

ואין חשש באמירתם בשבת, כי אין שם "ויעבור" או דבר אחר שאינו לכבוד השבת¹⁶.

ג. יאמרו הסליחות לאט וכמתנינות. ואם יעשו הסליחות במשך כשעה וחצי הוא טוב מאד. ומכל מקום לא יקראו במרוצה¹⁷. וצריך לדעת כי חודש אלול הוא הקדמה לשנה הבאה, וצריך לעורר רחמים, גם על ידי אמירת הסליחות, וגם על ידי אמירת תהלים בכל יום¹⁸.

ד. נוהגים לתקוע בשופר באמירת הסליחות. ואמנם לא היה מנהג נפוץ לתקוע באמירת הסליחות, אולם מקור המנהג בדברי רבי שמואל ויטאל (בסוף שער הגלגולים). ובסידורים נדפס לתקוע בכל פעם שאומרים "ויעבור", ובגר"בא נוהגים לתקוע בסוף אמירת הסליחות באשמורת הבוקר בפיסקת "תענו ותעתרו". ואנו תוקעים כשני המנהגים.

ואין לתקוע באמירת י"ג מדות ממש, כי אז התוקע מפסיד י"ג מדות במנין ויצטרך לאומרם אחר כך בטעמים כקורא בתורה, אלא יתקע אחר י"ג מידות קודם שאומר השליח צבור וסלחת לעוננו וגו'. וכן אני נוהג בס"ד.

¹³ אור תורה (תשרי חשון תש"מ סי' ט' ה"א). בית נאמן (גליון רכו כי תבוא תש"ף אות ד', ה'). וע"ע שם אות י"ב, ובגליון ל"א (הערה ב'). וכן הרחיב בזה עוד מרן שליט"א בבית נאמן (גליון ער"ב, ראה תשפ"א אות כ"ב) במ"ש בפרקי דרבי אליעזר (פרק מ"ו) שמשנה עלה להר בר"ח אלול.

והטעם שלא הזכיר הרמב"ם הסליחות בחודש אלול, ביאר מרן שליט"א בבית נאמן (גליון 225 כי תצא תש"ף אות י').

¹⁴ בית נאמן (גליון ער"ב, ראה תשפ"א אות כ"ג).

¹⁵ ע"י שו"ת מקור נאמן ח"א (סי' תקכב). או"ת (תשרי חשון תש"מ סי' ט' ה"א). בית נאמן (גליון כ"ח אות ב, וגליון כ"ט אות יג. וגליון רכ"ה כי תצא תש"ף אות ט). וע"ע בס' מגדולי ישראל ח"ג (עמ' רנ).

¹⁶ בית נאמן (גליון ער"ב, ראה תשפ"א אות כ"ד, כ"ה).

¹⁷ בית נאמן (גליון קע"ז כי תצא תשע"ט אות א). וע"ע בענין הפיוטים בסליחות והשתפכות הנפש בקריאתם, בבית נאמן גליון קכ"ז (אות א, ב). וגליון ער"ב (ראה תשפ"א אות כ"ה).

¹⁸ בית נאמן (גליון רכ"ז נצבים תש"ף אות כ"א, וגליון ער"ה נצבים תשפ"א אות א').

ומנהג אחינו האשכנזים לתקוע בשופר בכל חודש אלול אחר תפלת שחרית לעורך העם בתשובה, על שם הכתוב בספר עמוס (ג' ו') "אם יתקע שופר בעיר ועם לא יחרדו"¹⁹.

ה. בקדישים שאחר המליחות אין צריך לפסוע ג' פסיעות למנהגנו. ובעשרת ימי תשובה יאמר עושה השלום (בה"א) לרמוז למלאך ספריא"ל שופר של מעלה כנודע, כיון שאמר ויכתבכם ויכתבנו האל וכו'²⁰.

ו. המשכים משנתו באשמורת הבוקר, יטול ידיו בכרכה, יאמר ברכות השחר וברכות התורה עד "ואני אברכם", ואחר כך אם יש זמן יאמר תיקון הצות (תיקון רחל ותיקון לאה), ולאחר מכן יאמר מליחות. ואמנם יש אומרים שמליחות עדיף, אבל הנכון יותר שתקון הצות עדיף.

אלא שאין צריך לומר וידוי קודם שיאמר תקון הצות, מאחר ויאמר וידוי במליחות, ואין אומרים פעמיים וידוי משום דהוי ככלב שב על קיאו. (ורק אדם שבא בסוף המליחות אחר שהציבור אמר הוידוי, כשיאמר תיקון הצות אחר המליחות יאמר וידוי)²¹.

ז. הנוהגים לומר מליחות מיד בחצות הלילה, ואחרי המליחות נשארים מעט בבית הכנסת לומר תיקון הצות, יאמרו וידוי פעם נוספת, כי הוידוי רחוק בערך שעה מהוידוי של המליחות. וקל וחומר שהאומרים תקון הצות בחצות הלילה והמליחות באשמורת הבוקר, יאמרו וידוי בתיקון הצות, שהוא מרוחק הרבה מוידוי של מליחות²².

ח. הקם משנתו קודם עלות השחר לאמירת המליחות, מאחר ונטל ידיו בקומו משנתו, אין צריך ליטול ידים גם בעלות השחר. ואמנם כתב מרן בשלהן ערוך (סימן ד' סי"ג וסי"ד) שאם השכים קודם עמוד השחר, ונטל ידיו, יש להסתפק אם צריך ליטול ידיו פעם אחרת כשיאור היום, להעביר רוח רעה השורה על הידים. וכתב הרמ"א, שיטלם בלא ברכה. אולם אין נוהגים כן, אלא סומכים על נטילת ידים שנטל כשהקיץ משנתו²³.

ט. אחר תקון הצות, בסידורי ליורנו נדפס לומר פרק א' ממסכת תמיד ופתח אליהו. ונשמט בסידורים שלנו, ויש להחזירם. וכן נשמט במליחות פיוט יערוני רעיוני לר"י הלוי, ופיוט יצו האל לדל שואל וכו' לר"י הלוי, והם יקרים ונפלאים מאד. וכן נשמט פיוט מבית מלוני וכו' בסוף המליחות. ויש להחזירם.

י. אין לומר המליחות בתחלת הלילה קודם הצות. ורשאים להתחיל באמירת המליחות עשר דקות קודם הצות, באופן שמגיעים לאמירת "ויעבור" בדיוק בחצות²⁴.

יא. יש מנינים שחפצים להתחיל המליחות קודם הצות, אך מאחר ואין לומר "ויעבור" קודם הצות חפצים להקדים כל הקטעים המפוזרים במליחות, ולאחר הצות יאמרו במרוכז כל הקטעים שאסור היה לאומרם קודם

¹⁹ אור תורה תשרי חשוון תש"מ (סי' ט' ה"א) וחשוון תשס"ח (סימן י"ד אות ו'). שו"ת מקור נאמן ח"ב (סי' תצ"ט). בית נאמן (גליון ע"ט אות לד לה, גליון רכ"ז כי תבוא תש"ף אות י"א). ושכ"כ מהר"ש ויטאל בן מהר"ו. וע"ש. ואף בבית נאמן (גליון ער"ה נצבים תשפ"א אות ה', ט') אמר מרן שליט"א שנוהגים לתקוע במליחות, ואמנם בתונם לא תקעו, ובגרבא יש שתקעו (עי' ברית כהונה מע' ס' אות ו'), אולם המנהג בארץ מיוסד על מהרש"ו בן מהר"ו (בסוף שער הגלגולים). והטעם שתוקעים תשר"ת בלבד אף שיש ספק שמחמתו תוקעים בר"ה גם תש"ת תר"ת, כי אין חיוב לתקוע במליחות, ויש טעם מיוחד בתשר"ת. ע"ש.

²⁰ אור תורה (תשרי תשס"ח סימן י"ד אות נ"ט).

²¹ בית נאמן (גליון כ"ט אות ז, וגליון רע"ג, שופטים תשפ"א אות י'). וכן בבית נאמן (גליון ער"ה נצבים תשפ"א הערה י"ד) שתקון הצות קודם למליחות.

²² אור תורה (תשרי תשס"ח סימן י"ד אות א').

²³ בית נאמן (גליון ער"ה נצבים תשפ"א אות י' י"א).

²⁴ שו"ת מקור נאמן ח"ב (סי' תפ"ט). בית נאמן (גליון 124 אות יט).

חצות. אולם אין זה נכון ולא ראוי לבלבל הסדר של הסליחות, אלא יש להתחיל הסליחות עשר דקות קודם חצות, שיגיעו לי"ג מדות בזמן בדיוק²⁵.

יב. גם אברך שלומד במשך כל היום יקום לסליחות לפחות פעמיים בשבוע (שני וחמישי או ימים אחרים). ולא כדאי לומר סליחות במנחה²⁶. ורק מי שאינו יכול לקום לסליחות, יש שעושים סליחות חצי שעה קודם זמן מנחה, וזה יותר טוב מכלום²⁷.

וכל מי שמשתתף בסליחות אפילו פעם אחת בחודש, יש לו שכר גדול מאד. וכל שכן אם יוכל לומר סליחות בכל לילה, או לפחות קודם מנחה²⁸.

יג. מי שהתעורר משנתו בבוקר ויכול לומר סליחות ולהתפלל שחרית, יש להקדים אמירת הסליחות. [ואין אומרים תדיר ושאינו תדיר, תדיר קודם]. שכמה שיסמך סליחות לעליית השחר עדיף, כי עיקרן נתקנו לאומרן באשמורת, והם גם הכנה לכוונת הלב בתפלה. ורק אם יש חשש שיפסיד קריאת שמע בזמנה או תפלה בציבור, יקדים שחרית לסליחות²⁹.

יד. צבור שאומרים סליחות אחר עמוד השחר קודם הנץ, מדוחק יכולים לומר את הקטע רבנו של עולם וכו' "לסוף אשמורת"³⁰.

טו. טוב למנות י"ג מידות באצבעות הידים, וכל דבר שבמנין יש לו חשיבות. וכפי שכפיטום הקמורת מונים באצבעות³¹.

טז. התן או בעל ברית שמשתתפים בסליחות אין הציבור מדלגים כלום, שאין שם והוא רחום, ואומרים לדוד אליך, ורק החתן מדלג הוידויים וי"ג מידות. וכן הדין בסליחות המתקיימות בבית האבל, שאין הציבור מדלגים כלום מלבד האבל, ואם האבל חושש מפני שמידת הדין מתוחה יצא לחדר אחר בשעת אמירת הוידוי ולדוד אליך. וביום תענית ציבור בשחרית אומרים כל הסליחות כולל הוידוי ולדוד אליך, רק שאין נופלים על פניהם, והחתן ובעל ברית לא יאמרו מאומה³².

יז. מעשה שכיבדוני בסנדקאות והמילה היתה חצי שעה קודם השקיעה, ובבוקר עליתי חזן בסליחות, ומכל מקום אמרתי וידוי, מב' טעמים: א. מחמת שהוידוי נאמר באשמורת הבוקר קודם עמוד השחר, והמילה בסוף היום. ב. שהחזן אומר וידוי גם בשביל הקהל. וכל זה בוידוי, אבל בנפילת אפים שכבר עלה השחר ולא אוושה

²⁵ שו"ת מקור נאמן ח"א (סי' תקכא).

²⁶ בית נאמן (גליון 28 אות ד).

²⁷ בית נאמן גליון קכ"ד (אות י"ט). וגליון ער"ב (ראה תשפ"א אות כ"ג).

²⁸ בית נאמן (גליון רע"ג, שופטים תשפ"א אות י"ב).

²⁹ שו"ת מקור נאמן ח"א (סי' תקכ).

³⁰ שו"ת מקור נאמן ח"ב (סי' ת"צ).

³¹ אור תורה (תשרי תשע"ו סי' י' אות א'). בית נאמן (גליון כ"ט אות ח - י).

³² אור תורה (תשרי תשע"ג סי' יו"ד אות ו'). ושנ"ה פרקו בקצרה בשו"ת מקור נאמן ח"ב (סי' תצ"ד). וע"ע באור תורה (טבת תשע"ג עמ' שסד).

מילתא אין צריך לומר נפילת אפים כיון שכולם אומרים בלחש, ואמרתי רק הפסוק האחרון בקול רם, "ה' אלוקי ישראל שוב מחרון אפך" וגו' ותו לא³³.

יה. מותר לומר כל הסליחות גם אם אין מנין, ואף הקטעים שבארמית. וכך דעת הגר"ח בשו"ת תורה לשמה (סי' מט) והרב כף החיים (סי' תקפא אות כו). ותנאי דמסייע להו רב שרירא גאון ורב האי גאון באוצר הגאונים (פ"ק דשבת). וכך נוהגים בתימן ובתונס ובג'רבא ובמרוקו ובבבל.

אך אסור לומר "ויעבור" ללא מנין, ולכן במקום להגיד "בדיל ויעבור" אומרים "אמן". ומי שיכול לומר הסליחות במנין בודאי שעדיף יותר, אך אם לא ימצא מנין, חבל לדלג ולקטע את הסליחות, ועדיף שיקרא את הכל. ומ"מ מהיות טוב אל תקרי רע, ומי שרוצה לאומרן ביחיד יאמרם בלשון הקדש לצאת ידי כל הדעות³⁴.

ועכ"פ אף לדעת המחמירים שלא לומר הקטעים בארמית כשאין מנין, מכל מקום הקטע "אתאנו לחלות פניך" מותר לומר, שאף על פי שהמילה הראשונה בארמית מכל מקום המילה אתאנו מופיעה בירמיה (ג, כב) הננו אתאנו לך, וגם בתורה (פ' וזאת הברכה) ואתה מרובבות קודש³⁵.

יט. אפשר לערוך סליחות בליווי כלי נגינה. ובלבד שתהיה מנגינה מרגשת ושוברת הלב ולא צעקנית³⁶.

כ. אין אומרים וידוי ונפילת אפים בתפלת שהרית בערב ראש השנה. אבל בסליחות באשמורת אומרים (וכל שכן במנחה שלפניו)³⁷.

ואם התחילו הסליחות קודם עמוד השחר רשאים לסיים כל סדר הסליחות (אך שלא יהיה אחרי הנץ החמה), דבתי תחלת הסליחות אזלינן. ומכל מקום לא יפלו על פניהם ממש רק יאמרו מזמור לדוד אליך ללא נפילת אפים.

אולם אם התחילו הסליחות אחר שעלה עמוד השחר אין אומרים עוד וידוי בסליחות וי"ג מידות ולדוד אליך³⁸.

בערב ראש השנה, אם הוא אחר מולד תשרי אומרים תקון לאה בלבד, ואם קודם המולד אומרים תקון רחל ולא³⁹.

כא. "עננו בזכותיה דבר יוחאי, עננו משגב האמהות, עננו עזרת השבטים", כל אלה הוספות מאוחרות ולא היו בספרים ישנים, ולא נהגנו לאומרן בחו"ל. דאם כן נימא נמי בזכותיה דרבי עקיבא ודרכן יוחנן בן זכאי, ועוד ועוד. ורק "עננו אלהא דמאיר" שנזכר בגמרא (עבודה זרה דף י"ח סע"א), ותו לא מיד⁴⁰.

³³ אור תורה (תשרי תשע"ג סי' יו"ד אות ו').

³⁴ או"ת אלול תש"נ (סי' קס אות א'). ואלול תשנ"ד (סי' קלג). ותשרי תשס"ח (סימן י"ד אות ה'). ובהקדמה לסליחות מהדורת ר' אבירן הלוי. ושוב נדפס בהרחבה באור תורה חשון תשע"ח (רס"י כב). וכ"כ בהערות איש מצליח על המשנ"ב (סי' תקפא סק"ד). ובית נאמן (גליון כ"ט אות א - ג, וגליון ע"ה אות לא, גליון קכ"ד אות יט, גליון רכ"ז נצבים תש"ף אות יד - יז. גליון רע"ג, שופטים תשפ"א אות ט'. גליון רע"ד כי תבוא תשפ"א אות ז').

³⁵ שו"ת מקור נאמן ח"ב (סי' תצ"ג).

³⁶ שו"ת מקור נאמן ח"ב (סי' תצ"א).

³⁷ אור תורה (תשרי חשון תש"מ סי' ט ה"ד).

³⁸ או"ת (תשרי תשס"ח סי' יד אות ד). הערות על הבא"ח (ש"א פ' נצבים אות ו). בית נאמן (גליון 81 אות כה).

³⁹ אור תורה (תשרי תשס"ח סימן י"ד אות ב').

⁴⁰ אור תורה (תשרי תשס"ח סימן י"ד אות ל"ה).

אם אומרים סליחות בחצות הלילה או בבוקר אחר עמוד השחר או לפני מנחה (כמנהג העצלנים), וכן על כל צרה שלא תבוא, בנוסח לבקש סליחתך היום "משכימים", יאמרו: "להמשיך רחמיך וחסדיך משמי מרומים"⁴¹.

באמירת "ותנהג בחסידות", מנהג העולם לומר "בח-סידות", אך אין זה נכון, כי החי"ת בשוא פתח, ואין עומדים בשוא פתח, אלא צריך לומר "ב-חסידות"⁴².

אם אומרים סליחות באשמורת, במקום לומר "חצות לילה לך קמו", יאמרו "בעוד לילה"⁴³.

"רחמים פשוטים" וכו', "חיים טובים" וכו'. אם הזמן מצומצם יוכל לכלול שני הקטעים ביחד, ולומר: "רחמים פשוטים בקשנו ממך, כי רבים רחמים עמך. חיים טובים שאלנו ממך, כי מקור חיים עמך" צדקה וחסד וכו'. אבל לא יאמר רחמים פשוטים וחיים טובים שאלנו ממך, כי אז יתבלבל בסיום וכמובן⁴⁴.

התיקונים בנוסחאות הסליחות, נדפסו בסליחות "איש מצליח" ובמהזור לראש השנה. ובמקורות לטעמיהן ונימוקיהן ראה בהערה⁴⁵.

אמירת וידוי בסליחות בערב ראש השנה

בס"ד, יום חמישי ו' תשרי תשפ"א

לכבוד הרה"ג חובר חיבורים מחוכם רבי ליאור שמש שליט"א

אחר דרישת שלומו הטוב. קבלתי מכתבו, והנני להשיב:

באשר כתבתי בשם מרן ראש הישיבה שליט"א (בקונטרס פסקי מרן ראש הישיבה שליט"א בהלכות הימים הנוראים, ונדפס באו"ת תשרי תשפ"א סי' א') שבערב ר"ה אם התחילו הסליחות קודם עמוד השחר, רשאים

⁴¹ אור תורה (תשרי תשס"ח סימן י"ד אות מ"ז).

⁴² בית נאמן (גליון רע"ד כי תבוא תשפ"א אות ט"ז).

⁴³ אור תורה (תשרי תשס"ח סימן י"ד אות ג').

⁴⁴ אור תורה (תשרי תשס"ח סימן י"ד אות ג"ד).

⁴⁵ עי' באו"ת (תשרי תשס"ח סימן י"ד אות ח' והלאה, וחשון תשע"ח סי' כב אות ב' והלאה) באורך. ובאסף המזכיר (ערך ז' כורת ברית בסופו, עננו, רחמנא). ובספר מגדולי ישראל ח"א (עמ' שלב) וה"ד (עמ' רטז, ריז, רנא, תלא, תקפב). ובהגהה בס' נוכח השלחן (סי' תריט, עמ' קסט). ובהגהה בס' נפש חיה (מע' א' אות טז). ובסוף המבוא לחומש איש מצליח בראשית. ובהגהות מרן שליט"א לפי מוצא שפתיך שבס' שפתי רננות הנדמ"ח. ובהערות איש מצליח על המשנ"ב (סי' תקפב בבאה"ט סק"ד). ובעלון בית נאמן (גליון 26 הע' 20, גליון 29 אות יז – כג, גליון 31 אות כו בהערה, גליון 32 אות כד, גליון 78 אות כ – כה, גליון 124 אות כב, גליון 125 אות יד – טז, גליון 177 כי תצא תשע"ט אות ב והלאה, גליון 227 נצבים תש"ף אות י"ח – כ"א. גליון רע"ג שופטים תשפ"א אות י"ג – ט"ז. גליון ער"ה נצבים תשפ"א אות י"ב).

ובענין מנהג תונס לומר בתחלת הסליחות "מלכי עולם בורא", ראה בבית נאמן (גליון רע"ג, שופטים תשפ"א אות יא).

לסיים כל סדר הסליחות. (ואף לומר הוידוי). והקשה כת"ר מנין היתר זה. והרי כל קטע וקטע בסליחות הוא בפני עצמו.

הנני להשיב כי דין זה פשוט וברור בגדולי הפוסקים. דהנה על מ"ש הטור (ס"ם תקפא) ש"נוהגין" באשכנז שאין נפילת אפים בער"ה כמו בשאר עיו"ט, אף על פי שנופלין על פניהם בבקר באשמורת. וכ"פ מרן בש"ע (ס"ג). [וכ"פ הרמ"א בדרכי משה (סי' קלא סק"ז) ובהגהתו בש"ע שם (ס"ו)]. כתב הרב מגן אברהם (סי' תקפא ס"ק יג): באשמורת, מפני שרגילין לסיים קודם עלות השחר (מהרי"ל). ור"ל כיון דרוב הפעמים רגילין לסיים קודם ע"ה, תקנו לנפול אף אם אירע פעם א' שממשיך על היום נופלין. וכ"מ בלבוש. וגם לענין תפלה לא מקרי יום עד הנץ החמה. ע"כ. (וע"ע במג"א סי' קלא סק"ט). ועי' במחצית השקל שביאר דברי המג"א שכתב כן בדעת מהרי"ל, כי המג"א דייק מלשון מהרי"ל שכתב מפני שרגילים בו. ע"ש. וכן ראיתי עוד באליה רבה (ס"ק לג) שהביא דברי המג"א שבאשמורת נופלין אף אם אירע שממשיך על היום. ע"ש. וכ"פ במשנה ברורה (ס"ק כג) כדברי המג"א. וכ"פ בכח"ח (אות עג). וע"ע לו בסימן קלא אות ב"ן. וכ"פ בחזון עובדיה (דברים הנוהגים בערב ר"ה ס"ב. עמ' מו). ובשו"ת אור לציון ח"ד (פ"ב ס"ד).

ועוד יש להוסיף שגם עצם הדין שאין נופלים על פניהם בערב ר"ה, הוא שנוי במחלוקת, ולכמה ראשונים מותר לעשות נפילת אפים, וכמבואר בשבלי הלקט (סי' ל) ובתניא רבתי (סי' עב) ובשו"ת התשב"ץ (ח"ב סי' רמח) שאף בערב ר"ה נופלים על פניהם. עי' בשלחן לחם הפנים (סי' תקפא ס"ג) ובס' הלכה ברורה (סי' קלא שעה"צ ס"ק קח). וע"ע בקובץ ויען שמואל ח"כ (סי' עב עמ' תקצה). ודבריהם חזו לאיצטרופי לדברי המג"א והמשנ"ב הנ"ל.

ואף שיש עימדי עוד לפלפל בדינים אלו, מ"מ לא באתי כאן להביא חידושיי בזה אלא לבאר דברי מרן ראש הישיבה שליט"א.

ביקרא דאורייתא ובאה"ר

יצחק מאזוז ס"ט

ערכתי בחסד ה' עלי

ע"ה יצחק מאזוז ס"ט

מח"ס שו"ת "חקרי הלכה"

הערות והארות יתקבלו בברכה, בפל' – 052-7108693

ניתן להצטרף לקבלת הגליונות בדוא"ל, שלחו לדוא"ל בבית ההוראה: A025606532@gmail.com